

Kraljičin Gradec.

Gradec nad Labo je jedna najstarejših českih naselbin; kajti omenja se že v „Ljubušinej sodbi“ pod imenom „Holmec Dobroslavski“. V XI. stoletju je kraljičinemu Gradcu zapovedoval Břetislavov sin Jaromir, a pozneje Soběslav. Za Přemisa I. je Gradec že užival svobodo mestjansko, a od Vaclava II. je dobil v dar vse hiše v predmestju. Ravno ta kralj je odkazal svojeje drugeje ženi Elizabeti 20.000 tolarjev, h katerim jej je njen drugi soprog Rudolf zopet 20.000 pridal; za te novce je dobila Elizabeta Gradec, Mito in Hrudim v zastavo. V Gradcu je živela Elizabeta preko 30 let in od sih dob so temu mestu dali imé „Kraljičin Gradec“. Kralj Jan je mesto osvobodil vsega davka. Po smrti Karola IV. je tu živela njegova vdova Elizabeta 15 let. Na njenem dvoru je živel Ljudevít Tkadleček, spisovatelj „razgovora mej tožnikom in nesrečo“. Za Husitskih bojev je tu razširjal duhovnik Ambrož učenje Husovo, zaradi česa je Gradec mnogo prestal. Ko je Žižka 1424. l. v Přibislavi umrl, so meseca vinotoka tega leta prenesli njegovo truplo v Gradec in je položili v cerkvi svetoduškeje, odkoder so je pozneje prepeljali do Časlave.

Po smrti duhovnika Ambroža 1430. l. je začel pri sv. Duhu župnikovati Jan Rokicana, ki je to službo zvesto opravljal do 1448. leta. Kralj Vladislav, muděč se nekaj časa v Gradcu, obdaroval je to mesto z mnogimi privilegiji; toda upor 1547. l. jim je napravil zopet konec. V 30letnej vojski so Švedje Gradec hudo stiskali, dokler jih nijso cesarski 1640. l. zapodili. V tem časi je tu ustanovil Ferdinand II. škofjo, katero je tudi papež Aleksander VII. 1664. l. potrdil. Cesar Jožef II., proglašivši Gradec za trdnjavo, dal je porušiti predmestja in obkóliti mesto z zidom, kakoršen je Gradec nad Labo še dan denes.

Leta 1866. 3. dne meseca julija je imela pri Kraljičinem Gradcu naša armada s prusko zelo nesrečen boj.

Kraljičin Gradec je rodni kraj mnogih znamenitih pisateljev, izmed katerih naj navedem samo te-le: Pavel Vorlični, Vaclav Placel z Elbinkov, Bohuslav Balbin, Stanislav Vidna, Fr. Švenda, Karol Sudimir Šnajder, Dr. Karol Rokitanski, Vaclav Vladivoj Tomek in dr. Josip Durdika.

I. V.

Bogatin in ubožec.

(Maloruska pripovedka.)

Bila sta dva brata, jeden jako bogat, a drugi ubožen. Jednoč straži ubožec svojemu bogatemu bratu snope na polji in seděč pod kupom ugleda belo ženo zbirajočo klasje, kar ga je ostalo po rázorih. Ko je uže blizu njega prišla, prime jo za roko ter jo vpraša, kdo je, od kod in kaj tu dela? — „Jaz sem tvojega brata Sreča in zbiram izgubljene klaske, da bi imel več pšenice.“ — „Oj, prosim te, kde pa je moja sreča?“ povpraša ubožec. — „Na vzhodu“, reče mu prikazen in izgine. Zdajci sklene ubožec, da pojde križem sveta iskat si sreče. Ko je odhajal z doma, nenadoma skoči izza peči Beda, plakajoč in prosěč ga, naj jo tudi sè soboj vzame. „Oj, ljuba moja!“ zavrne jo ubožec, „glej! kako si slaba in cesta je daléka — ne dohajala bi

me; toda čaj! tu imamo prazno sklenico, stisni se in zlezi vanjo in poneseš te sè soboj!“ Beda zleze v sklenico, a on nemudoma zatakne zamašek in jo dobro zaveže. Nij šel daleč po cesti, ko pride do necega barja (močvirja); tu seže po sklenico, ter jo trešči v mlakužo. Tako se je oprostil Bede. Čez nekaj časa pride do velicega mesta. Nek gospod si ga vzame v službo, da mu izkoplje klet. „Plačila ne dobodeš nobenega — reče mu gospod — „ali kar kopaje najdeš, vse bode tvoje.“ Ko tako nekaj časa koplje, najde grudo zlatá. Vsled pogodbe naj bi bila njegova; ali on je vendar dá polovico gospodu ter koplje dalje. Konečno prikljuje do železnih vrat; odprè je in glej! pred njim je podzemeljska klet in neizmerno bogastvo v njej. Tu zasliši iz jedne skrinje v kleti glas: „Odpri, gospod moj, odpri!“ On pridvigne pokrov in iz skrinje skoči krasna gospa, vsa bela, pokloni se mu in reče: „Jaz sem tvoja sreča, ki si jo tako dolgo iskal; odslej bodem s tobaj in s tvojo družino.“ Na to izgine. A on zopet to svoje bogastvo deli sè svojim prejšnjim gospodom in ostane vkljub temu še vedno neizmerno bogat; imetje se mu množi od dne do dne. A pri tem nikdar ne pozabi, kakšen ubožec je bil poprej ter podpira vsacega, kogar koli tare pomanjkanja. Necega dne sreča, izprehajajoč se po mesu svojega brata, ki je sem prišel po kupčiji. Vzame ga sè soboj domov in mu obširno pripoveduje vse svoje prigodke: kako je videl srečo na polji paberkujočo, kako in kde se je oprostil Bede i. t. d. Gostí ga pri sebi nekoliko dni in potem mu da na pot mnogo novcev in ženi in deci njegovi krasnih darov ter se poslovi od njega po bratovski. Ali brat mu nij bil odkritosrčen, zavidal mu je srečo. Domov gredé neprestano premišljuje, kakó bi na brata mogel zopet poslati Bedo. In ko je prišel na óni kraj, kder je njegov brat sklenico vrgel v barje, jame iskati in iskati, in naposled jo najde. Odprè jo. Kakor bi trenil, skoči Beda ven; rastoč mu pred očmi skače veselo okoli njega, objema ga in poljublja, zahvaljujoč se mu, da jo je osvobodil ječe. „In zato bodem hvaležna tebi in tvoji rodbini do smrti, in nikdar vas ne zapustim!“ Zamán se je izgovarjal zavistnik, zamán jo je pošiljal k prejšnjemu gospodu: po nobenej ceni se nij mogel znebiti Bede, nij je mogel niti prodati, niti podariti, niti zakopati, niti vtopiti, vedno mu je bila za petami. Blagó, katero je vozil domov, poberó mu roparji na poti; z veliko muko priprosjači domov, ali mesto svoje hiše ugleda kopico pepela in vse polje mu je med tem pokončala povodenj. In tako nij ostalo bogatino zavistniku družega, nego — Beda.

J. V.

Priródepisno - natoroznansko polje.

Av gust in september.

(Obraz iz narave.)

Mínel je vroči julij in njegovo mesto je prevzel avgust, ki nas, kakor njegov prednik muči s svojo preveliko vročino. Kar nam je kôsa pustila cvetíc, te poruje in zaduši mogočni avgust in ž njimi tudi pravo veselje iz naših sere. Vsa narava je dobila novo lice. Rastlinstvo je stopilo v dôbo zrélosti. Cvetovi naših prijateljic so se izpremenili v plodove, ki nam donajajo mnogo sladkosti in koristi, kakor da bi nas hoteli odškodovati za premíno, ljube nam cvetíce. Ne obžalujmo preveč te izgube; vse ima svoj čas, svoj konec, vse svoj grob, iz katerega se porodí novo veselje, novo veličastvo!